

RESEARCH REPORT

Received: 20 April 2023. Revised: 17 May 2023. Accepted: 7 June 2023.

Enterprise Costs: Essence and Management Features in Modern Conditions

Inna Berzhanir¹

© 2023 Author

Abstract

Purpose: The objective of the article is the study of theoretical provisions and the development of practical recommendations for improving the company's cost management methodology. *Design / Methodology / Approach:* The following methods were used in the research process: methods of induction and deduction, the method of comparison, the method of generalization – to reveal and clarify the economic essence of costs; system approach – to build a system of cost management of the enterprise; statistical research methods – to assess the structure and dynamics of enterprise costs; graphic – for a visual presentation of research results. *Findings:* The article examines the economic essence of enterprise costs through the prism of national and international accounting standards. The composition and structure of the company's costs were diagnosed and the factors that influenced their change were analyzed. The theoretical and methodological aspects of enterprise cost management are justified. *Originality / Value:* The scientific novelty of the obtained results lies in the identification and disclosure of directions for improving the company's cost management methodology. It has been proven that cost management of an enterprise is a complex and dynamic process that involves achieving a high economic result of its operation. *Practical Meaning:* The practical significance lies in certain places and the role of costs in achieving production efficiency. It has been established that in order to form an effective cost management system for an enterprise, it is necessary to develop a management strategy, record and analyze costs in terms of their volume, dynamics, structure and responsibility centers, as well as identify trends in the level, volume and structure of costs per unit of output. *Further Research:* For the correct choice of the cost optimization method, it is necessary to take into account external and internal factors, the determination and assessment of the impact of which on the company's costs are areas of further research.

Keywords

costs, cost, profit, operating costs, administrative costs.

JEL Classification: D24; M41.

---

¹ Inna A. Berzhanir, *corresponding author*

✉ berzhanir.i@udpu.edu.ua ☎ +380680530645

Associate Professor at the Department of Finance, Accounting and Economic Security, PhD in Economics, Associate Professor, Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University, 2 Sadova Str., Uman, Cherkasy region, 20300 (Ukraine)

Опубліковано онлайн: 15 серпня 2023.

[https://doi.org/10.31499/2786-7838.ssedi.2023.1\(1-2\).35-41](https://doi.org/10.31499/2786-7838.ssedi.2023.1(1-2).35-41)

НАУКОВЕ ПОВІДОМЛЕННЯ

Отримано: 20 квітня 2023. Переглянуто: 17 травня 2023. Прийнято: 7 червня 2023.

Витрати підприємства: сутність та особливості управління в сучасних умовах

Інна Бержанір¹

© 2023 Автор

Анотація

Мета. Метою статті є дослідження теоретичних положень і розробка практичних рекомендацій щодо удосконалення методики управління витратами підприємства. **Дизайн / методи / підходи.** У процесі дослідження використано такі методи: методи індукції та дедукції, метод порівняння, метод узагальнення – для розкриття й уточнення економічної сутності витрат; системний підхід – для побудови системи управління витратами підприємства; статистичні методи дослідження – для оцінки структури та динаміки витрат підприємства; графічний – для наочного представлення результатів дослідження. **Результати.** У статті розглянуто економічну сутність витрат підприємства через призму національних та міжнародних стандартів бухгалтерського обліку. Проведено діагностику складу та структури витрат підприємства та проаналізовано чинники, що вплинули на їх зміну. Обґрунтовано теоретичні та методологічні аспекти управління витратами підприємства. **Оригінальність / цінність / наукова новизна.** Наукова новизна одержаних результатів полягає у визначенні та розкритті напрямів удосконалення методики управління витратами підприємства. Доведено, що управління витратами підприємства є складним та динамічним процесом, що передбачає досягнення високого економічного результату його функціонування. **Практичне значення.** Практичне значення полягає у визначенні місця та ролі витрат у досягненні ефективності виробництва. Встановлено, що для формування ефективної системи управління витратами підприємства необхідно розробити стратегію управління, здійснювати облік та аналіз витрат за їх обсягом, динамікою, структурою та центрами відповідальності, а також виявляти тенденції зміни рівня, обсягу та структури витрат на одиницю продукції тощо. **Подальші дослідження.** Для правильного вибору методу оптимізації витрат необхідно враховувати зовнішні і внутрішні чинники, визначення та оцінка впливу яких на витрати підприємства є напрямками подальших досліджень.

Ключові слова

витрати, собівартість, прибуток, операційні витрати, адміністративні витрати.

Вступ / Introduction

Важливою умовою ефективного функціонування підприємств є оптимізація рівня виробничих витрат, що забезпечує високий рівень рентабельності, прибутковості та конкурентоспроможності виробництва. Підприємства формують власну систему управління витратами, враховуючи аналіз фінансового стану, досвід інших суб'єктів господарювання, необхідність вирішення певних економічних завдань, особливості виду діяльності тощо.

Огляд літератури / Literature Review

Дослідженню процесу управління витратами присвячені праці багатьох вітчизняних науковців. Так, зокрема, М. Остапенко під управлінням витратами розуміє систему управління процесами формування витрат, в межах якої реалізуються функції управління (Ostapenko, 2013), а

¹ Інна Анатоліївна Бержанір, автор-кореспондент

✉ berzhanir.i@udpu.edu.ua ☎ +380680530645

доцент кафедри фінансів, обліку та економічної безпеки, кандидат економічних наук, доцент, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, вул. Садова, 2, м. Умань, Черкаська обл., 20300 (Україна)

І. Борисюк та Я. Семеняка досліджують управління витратами як процес цілеспрямованого формування оптимального рівня витрат підприємства (Borysiuk, & Semeniaka, 2017). В. Піскун вважає, що управління витратами підприємства є складним, багатоаспектним та динамічним процесом, що включає управлінські дії, метою яких є досягнення високого економічного результату його функціонування (Piskun, 2020).

Окремі вчені під управлінням витратами розуміють процес цілеспрямованого формування витрат за місцями виникнення, ресурсами, роботами, об'єктами та часом здійснення в напрямі досягнення та підтримки їхнього мінімального рівня, з урахуванням стратегічних установок підприємства та безперервного пошуку шляхів зниження отримуваних значень (Markina, Voronina, & Rudych, 2020; Nazarenko, Franchuk, & Viter, 2021).

О. Голіков та Н. Миколаєва стверджують, що управління витратами – це комплекс заходів, що спрямовані на формування найбільш необхідних і разом з тим доцільних з економічної і технічної точок зору витрат, яке забезпечується за допомогою раціонального їх нормування, оптимального планування, обґрунтування бухгалтерського обліку, оперативного економічного аналізу та своєчасного і всебічного контролю» (Holikov, & Mykolaieva, 2014).

Однак, незважаючи на наявність великої кількості теоретичних та практичних здобутків, процес розробки стратегічного підходу до управління витратами і досі залишається невирішеним і потребує подальшого дослідження.

Постановка завдання / Problem Statement

Метою дослідження є діагностика теоретичних положень і розробка практичних рекомендацій щодо удосконалення методики управління витратами підприємства.

Матеріали та методи / Materials and Methods

У процесі дослідження використано такі методи: методи індукції та дедукції, метод порівняння, метод узагальнення – для розкриття й уточнення економічної сутності витрат підприємства та здійснення їх класифікації з метою бухгалтерського обліку; системний підхід – для побудови системи управління витратами підприємства; статистичні методи дослідження – для оцінки структури та динаміки витрат підприємства; графічний – для наочного представлення результатів дослідження.

Результати та обговорення / Results and Discussion

В сучасній економічній літературі існують різні підходи до трактування сутності витрат (Табл. 1).

Таблиця 1. Підходи до трактування економічної сутності поняття «витрати»

Джерело	Трактування поняття «витрати»	
	1	2
1. НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» (The Ministry of Finance of Ukraine, 2013)		Витрати – це зменшення економічних вигод у вигляді вибуття активів або збільшення зобов'язань, які призводять до зменшення власного капіталу (за винятком зменшення капіталу за рахунок його вилучення або розподілення власниками).
2. НП(С)БО 16 «Витрати» (The Ministry of Finance of Ukraine, 1999)		Витратами звітного періоду визнаються або зменшення активів, або збільшення зобов'язань, що призводить до зменшення власного капіталу підприємства (за винятком зменшення капіталу внаслідок його вилучення або розподілу власниками), за умови, що ці витрати можуть бути достовірно оцінені.
3. Податковий кодекс України (The Verkhovna Rada of Ukraine, 2010)		Витрати – це сума будь-яких витрат платника податку у грошовій, матеріальній або нематеріальних формах, здійснених для провадження господарської діяльності платника податку, в результаті яких відбувається зменшення економічних вигод у вигляді вибуття активів або збільшення зобов'язань, внаслідок чого відбувається зменшення власного капіталу (крім змін капіталу за рахунок його вилучення або розподілу власником).

1	2
4. С. Котляров (Kotliarov, 2015)	Витрати – це вартість ресурсів, використовуваних надалі для одержання прибутку чи досягнення інших цілей організації.
5. К. Олініченко (Olinichenko, 2007)	Витрати – це зменшення засобів підприємства або збільшення боргових зобов'язань у процесі господарської діяльності.
6. С. Голов (Holov, 2018)	Виражені в грошовій формі поточні витрати трудових, матеріальних, фінансових та інших видів ресурсів на виробництво.
7. Ю. Цал-Цалко (Tsal-Tsalko, 2002)	Зменшення активів або збільшення зобов'язань, що призводить до зменшення власного капіталу підприємства (за винятком зменшення капіталу внаслідок його вилучення або розподілу власниками), за умови, що ці витрати можуть бути достовірно оцінені.
8. Ф. Бутинець (Butynets, 2012)	Витрати – це сукупність виражених у грошовій формі витрат підприємства, пов'язаних з виробництвом продукції, наданням послуг, виконанням робіт й їхньою реалізацією.
9. Ю. Глушач, О. Фальченко (Hlushach, & Falchenko, 2021)	Витрати – грошове вираження використання виробничих ресурсів, у результаті якого здійснюється виробництво і реалізація продукції.

Джерело: складено автором.

Основними завданнями аналізу матеріальних витрат як важливої складової частини собівартості є:

– визначення та вимірювання впливу окремих груп чинників на відхилення витрат від плану та їх зміна у порівнянні з минулим роком;

– виявлення резервів економії матеріальних витрат та напрямів їх мобілізації.

Структуру операційних витрат у ПВКП «Хімпродукт» у 2021–2022 рр. наведено у Табл. 2.

Таблиця 2. Структура операційних витрат у ПВКП «Хімпродукт» у 2021–2022 рр.

Показник	2021 р.		2022 р.		Відхилення (+, –)	
	грн	%	грн	%	грн	%
1. Собівартість реалізованої продукції	316 323,7	68,7	617 989,2	80,0	301 665,4	+11,3
2. Адміністративні витрати	92 543,2	20,1	97 683,6	12,6	51 40,4	–7,5
3. Витрати на збут	40 028,2	8,7	44 214,1	5,7	41 85,9	–3,0
4. Інші витрати операційної діяльності	11 352,8	2,5	12 730,6	1,7	1 377,8	–0,8
Разом	460 247,9	100,0	772 617,5	100,0	310 991,7	–

Джерело: розраховано автором за даними річної фінансової звітності ПВКП «Хімпродукт».

Як видно з Табл. 2 найбільшу частку у структурі операційних витратах ПВКП «Хімпродукт» становить собівартість реалізованої продукції: 68,7 % у 2021 р. та 80,0 % у 2022 р. Величина собівартості реалізованих послуг у 2022 р. зросла у порівнянні з 2021 р. на 301 665,4 грн. та становила 617 989,2 грн.

Адміністративні витрати та витрати на збут становили у 2022 р. відповідно 12,6 % та 5,7 % від усіх операційних витрат, а їх абсолютне значення за 2021–2022 рр. зросло відповідно на 5140,4 грн. та 4185,9 грн. Інші операційні витрати у 2022 р. збільшились на 1 377,8 грн. та становили 12 730,6 грн.

Аналіз структури та динаміки витрат доцільно здійснювати за двома напрямками – за елементами та статтями витрат. Слід зазначити, що в собівартості реалізованої продукції на ПВКП «Хімпродукт» у 2022 р. прямі витрати становили 97,1 %, а загальнопромислові – 2,9 %.

Структуру собівартості послуг на ПВКП «Хімпродукт» за статтями калькулювання у 2021 р. та 2022 р. наведено на Рис. 1 та 2.

Як видно з Рис. 1, у собівартості продукції на досліджуваному підприємстві у 2021–2022 рр. найбільшу частку становлять прямі витрати на оплату праці – 52,3 % та 52,2 % відповідно.

У 2022 р. також значну частку займають матеріальні витрати – 42,9 %. Загальнопромислові витрати у 2022 р. становили 2,9 % виробничих витрат підприємства.

Щодо абсолютної величини, то виробничі витрати у 2022 р. порівняно з 2021 р. збільшились за усіма статтями (Табл. 3).

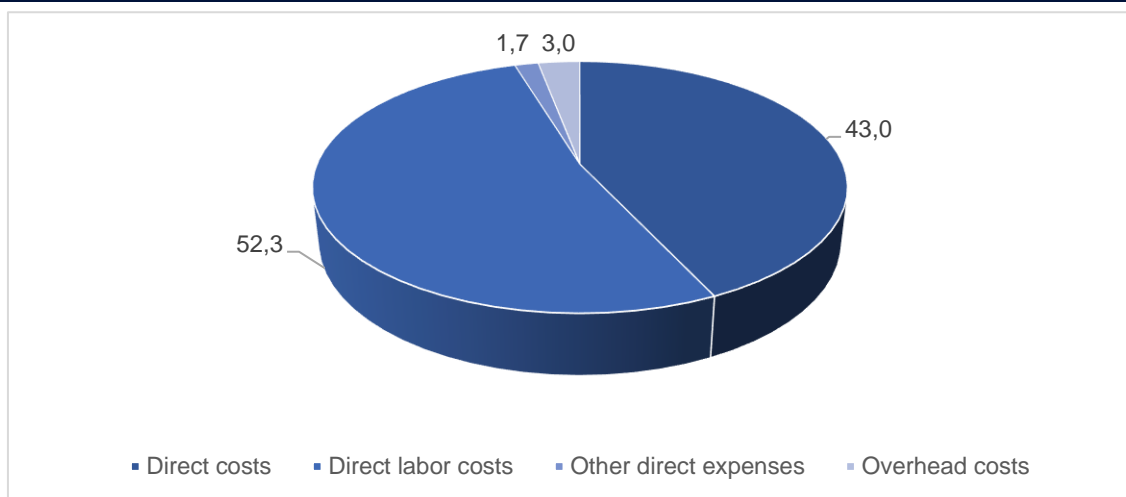

Рис. 1. Структура собівартості продукції за статтями калькулювання у ПВКП «Хімпродукт» у 2021 р.
Джерело: розраховано автором за даними річної фінансової звітності ПВКП «Хімпродукт».

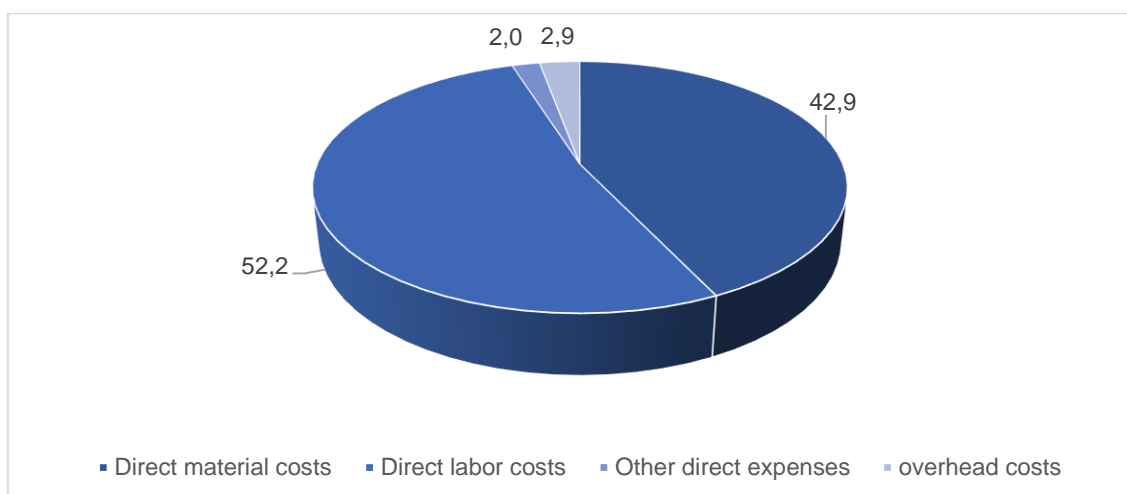

Рис. 2. Структура собівартості продукції за статтями калькулювання у ПВКП «Хімпродукт» у 2022 р.
Джерело: розраховано автором за даними річної фінансової звітності ПВКП «Хімпродукт».

Таблиця 3. Структура операційних витрат у ПВКП «Хімпродукт» у 2021–2022 рр.

Показник	2021 р.	2022 р.	Відхилення (+, -)	
			грн	%
1. Прямі матеріальні витрати, грн	136 019,3	265 727,2	+129 707,9	+95,4
2. Прямі витрати на оплату праці, грн	165 490,4	322 706,3	+15 7215,9	+95,0
3. Інші прямі витрати, грн	5 323,9	11 595,5	+6 271,6	+117,8
4. Загальновиробничі витрати, грн	9 490,2	17 960,1	+8 469,9	+89,2
Разом	316 323,8	617 989,1	+301 665,3	+95,4

Джерело: розраховано автором за даними річної фінансової звітності ПВКП «Хімпродукт».

Так, прямі матеріальні витрати збільшилися на 95,4 %, прямі витрати на оплату праці – на 95,0 %, інші прямі витрати – на 117,8 %, загальновиробничі витрати – на 89,2 %. Це зростання було зумовлено, насамперед, інфляційними процесами та збільшенням окладів персоналу підприємства.

Структура адміністративних витрат у ПВКП «Хімпродукт» у 2022 р. за статтями представлена на Рис. 3.

Як ми бачимо з Рис. 3, основну частку адміністративних витрат у ПВКП «Хімпродукт» у 2022 р. становлять витрати на оплату праці (77,3 %) та відрахування на соціальні заходи (17,2 %). Крім того, на підприємстві також були понесені адміністративні витрати за такими статтями: матеріальні витрати, амортизація, послуги банку, послуги сторонніх організацій.

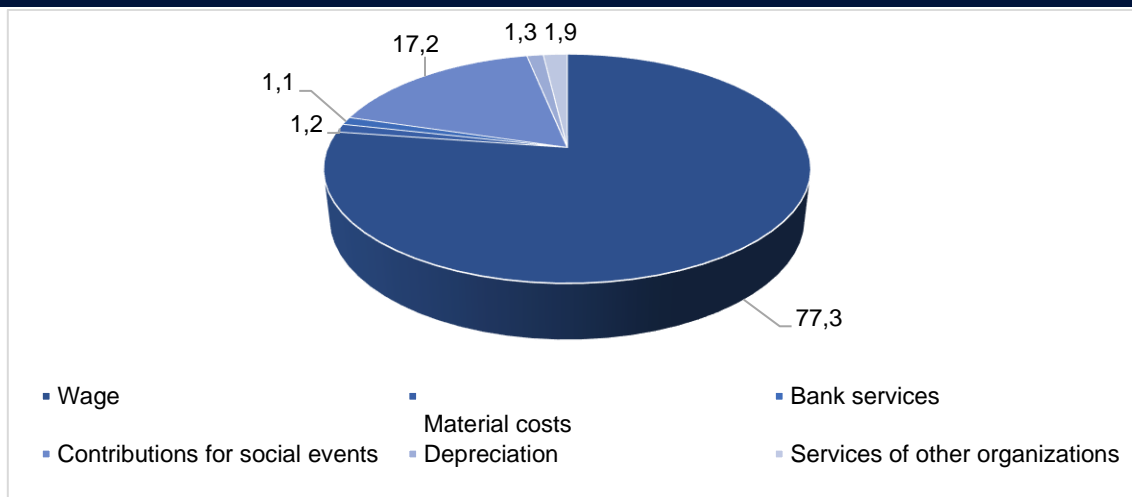

Рис. 3. Структура адміністративних витрат у ПВКП «Хімпродукт» у 2022 р.

Джерело: розраховано автором за даними річної фінансової звітності ПВКП «Хімпродукт».

Отже, аналізуючи витрати за елементами, можна оцінити зміни, що відбулись у структурі витрат підприємства у порівнянні з бізнес-планом, проаналізувати динаміку структури витрат, визначити галузеві особливості діяльності підприємства, а також розглянути напрями зниження собівартості тощо.

А. Пилипенко зазначає, що управління витратами – це система принципів і методів розробки й реалізації управлінських рішень, заснована на використанні об'єктивних економічних законів відносно формування й регулювання витрат, забезпечення ефективного використання ресурсів і капіталу підприємства в різних видах його діяльності відповідно до стратегічних та поточних цілей розвитку (Рулупенко, 2011, р. 180).

Системний підхід до аналізу витрат полягає у визначенні місця та ролі витрат у досягненні ефективності виробництва, а також діагностиці чинників та резервів оптимізації витрат тощо.

Отже, для формування ефективної системи управління витратами підприємства необхідно розробити стратегію управління, здійснювати облік та аналіз витрат за їх обсягом, динамікою, структурою та центрами відповідальності, а також виявляти тенденції зміни рівня, обсягу та структури витрат на одиницю продукції тощо.

Висновки / Conclusions

Як свідчить проведене дослідження, управління витратами підприємства є складним та динамічним процесом, що передбачає досягнення високого економічного результату його функціонування. Існують різноманітні методи управління витратами, які передбачають їх оптимізацію.

Для правильного вибору методу оптимізації витрат необхідно враховувати зовнішні і внутрішні чинники, визначення та оцінка впливу яких на витрати підприємства є напрями подальших досліджень.

Авторський внесок / Author Contributions

концептуалізація та проектування / Conceptualization and Design: I. Бержаніп;
 огляд літератури / Literature Review: I. Бержаніп;
 методологія та обґрунтування / Methodology and Validation: I. Бержаніп;
 формальний аналіз / Formal Analysis: I. Бержаніп;
 розслідування та збір даних / Investigation and Data Collection: I. Бержаніп;
 аналіз та інтерпретація даних / Data Analysis and Interpretation: I. Бержаніп;
 написання – початковий варіант / Writing – Original Draft Preparation: I. Бержаніп;
 написання – рецензування та редагування / Writing – Review & Editing: I. Бержаніп;
 нагляд / Supervision: I. Бержаніп;
 адміністрування проєкту / Project Administration: I. Бержаніп;
 залучення фінансування / Funding Acquisition: I. Бержаніп.

References

- Borysiuk, I. O., & Semeniaka, Ya. V. (2017). Formuvannia systemy upravlinnia vytratamy pidpriemstva [Formation of the enterprise cost management system]. *Modern economics*, (6), 15–23. <https://modecon.mnau.edu.ua/issue/6-2017/UKR/borysiuk.pdf> (in Ukrainian)
- Butynets, F. F. (2012). Vytraty vyrobnytstva ta yikh klasyfikatsiia dlia potreb upravlinnia [Production costs and their classification for management needs]. *Problemy teorii ta metodolohii bukhhalterskoho obliku, kontroliu i analizu – Problems of Theory and Methodology of Accounting, Control and Analysis*, 1(22), 11–18 (in Ukrainian)
- Hlushach, Yu. S., & Falchenko, O. O. (2021). Metodychni aspekty obliku vytrat ta kalkuliuvannia sobivartosti produktsii u vitchyzniani ta zarubizhnii oblikovii praktytsi [Methodological aspects of cost accounting and costing of products in domestic and foreign accounting practice]. *Ekonomika ta suspilstvo – Economy and Society*, (29). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-29-49> (in Ukrainian)
- Holikov, O. I., & Mykolaieva, N. A. (2014). Osnovy klasyfikatsii i metody upravlinnia vytratamy v systemi stratehichnogo upravlinskoho obliku [Fundamentals of classification and cost management methods in the strategic management accounting system]. *Azymut naukovykh doslidzhen: ekonomika i upravlinnia – Azimuth of Scientific Research: Economics and Management*, (1), 26–30 (in Ukrainian)
- Holov, S. F. (2018). *Upravlinskyi oblik* [Managerial Accounting]. Tsentr uchbovoi literatury (in Ukrainian)
- Kotliarov, M. D. (2015). Kontseptualni osnovy upravlinnia vytratamy subiektiv hospodariuvannia v umovakh udoskonalennia rynkovykh vidnosyn [Conceptual foundations of cost management of economic entities in conditions of improvement of market relations]. *Aktualni problemy ekonomiky – Actual problems of economy*, (9), 43–47 (in Ukrainian)
- Markina, I. A., Voronina, V. L., & Rudych, A. I. (2020). Teoretychni osnovy upravlinnia vytratamy pidpriemstva [Theoretical bases of enterprise cost management]. *Derzhava ta rehiony. Seria: Ekonomika ta pidpriemnytstvo – State and Regions. Series: Economy and Entrepreneurship*, 4(115), 140–147. <https://doi.org/10.32840/1814-1161/2020-4-24> (in Ukrainian)
- National Accounting Regulation (Standard) 1 “General Requirements for Financial Reporting” Order of the Ministry of Finance of Ukraine No. 73 (2013). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13> (in Ukrainian)
- National Accounting Regulation (Standard) 16 “Expenses” Order of the Ministry of Finance of Ukraine No. 318 (1999). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0027-00#Text> (in Ukrainian)
- Nazarenko, T. P., Franchuk, I. B., & Viter, S. A. (2021). Metodychni aspekty obliku ta upravlinnia vytratamy na vyrobnytstvo produktsii [Methodological aspects of accounting and management of production costs]. *Ekonomika ta derzhava – Economics and State*, (7), 83–89. <https://doi.org/10.32702/2306-6806.2021.7.83> (in Ukrainian)
- Nesterenko, S. A. (2019). Teoretychni aspekty ta metodolohichni pidkhody upravlinnia vytratamy [Theoretical aspects and methodological approaches of cost management]. *Visnyk KhNAU. Seria: Ekonomichni nauky – KHNAU Bulletin. Series: Economic sciences*, (1), 13–22. <https://doi.org/10.31359/2312-3427-2019-1-13> (in Ukrainian)
- Olinichenko, K. S. (2007). Ekonomichni aspekty evoliutsii pohliadiv na upravlinnia vytratamy [Economic aspects of evolution of views on cost management]. *Visnyk Mizhnarodnoho slov'ianskoho universytetu – Bulletin of the International Slavic University*, (1), 31–35 (in Ukrainian)
- Ostapenko, T. M. (2013). Ekonomichna sutnist upravlinnia vytratamy [Economic essence of cost management]. *Visnyk Sumskoho derzhavnoho universytetu. Seria: Ekonomika – Bulletin of Sumy State University. Series: Economics*, (2), 85–91 (in Ukrainian)
- Piskun, A. V. (2020). Teoretychnyi aspekt upravlinnia vytratamy pidpriemstva [Theoretical aspect of enterprise cost management]. *Naukovyi pohliad: ekonomika ta upravlinnia – Scientific View: Economics and Management*, (4), 55–59. <https://doi.org/10.32836/2521-666X/2020-70-9> (in Ukrainian)
- Pylypenko, A. A. (2011). *Formuvannia oblikovo-analitychnoho zabezpechennia upravlinnia vytratamy pidpriemstv ta yikh obiednan* [Formation of accounting and analytical support for cost management of enterprises and their associations]. KhNUE Publishing (in Ukrainian)
- Tax Code of Ukraine Law of Ukraine No. 2755-VI (2010). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text> (in Ukrainian)
- Tsal-Tsalko, Yu. S. (2002). *Vytraty pidpriemstva* [Business expenses]. ZhITI (in Ukrainian)

